

ČESTICE – UVODNE I UMETNUTE RIJEČI¹

Uvod

Čestice (češ. částice, rus. частицы, polj. partykuły) su, kao što kaže njihov latinski naziv *partikule*, specifični “djelići” govora (i jezika), koje su mnoge tradicionalne opisne gramatike izostavljale iz popisa vrsta riječi. One su predstavljale poseban problem među jezičnim sredstvima koja su, zbog naglašavanja morfoloških, a zanemarivanja sintaktičkih kriterija, ostajala nedefinirana. Sa sazrijevanjem spoznaje da se “ne mogu ubrojiti ni u jednu od tradicionalnih devet vrsta riječi”, a da ipak valja odrediti njihovo mjesto i ulogu i u sustavu i u govoru, nastajale su i različite “definicije čestica u raznih autora” (Simeon 1969: 191).

U slavističkoj jezikoslovnoj teoriji česticama je posvećena veća pozornost u sklopu sustavnih sintaktičkih istraživanja krajem 60-ih i početkom 70-ih godina, kad se veliki broj slavista posebno bavio pitanjima modalnosti iskaza.² Unatoč različitim teorijskim pristupima jeziku, posebno sintaksi, i iz njih proizašlim teorijskim razlikama u tumačenju modalnosti (prije svega funkcionalno-sintaktičkom i semantičkom), čestice se danas definiraju kao posebna (deseta) vrsta riječi.

Čestice kao vrsta riječi i njihova sintaktička pozicija

U definiranju čestica treba poći od činjenice da se zbog mogućnosti formalne identifikacije velikoga dijela čestica s drugim vrstama riječi morfološki pokazatelji ne mogu smatrati pouzdanima i da stoga potpunije određenje čestica treba tražiti na strukturno-funkcionalnoj, odnosno sintaktičkoj razini, pri čemu se moraju uzeti u obzir i osnovni semantički pokazatelji. Naime, kao što je formalna bliskost čestica s veznicima (i vezničkim riječima uopće) problem koji treba razriješiti na sintaktičkom planu, tako je i značenjska podudarnost dijela čestica s priložima (posebno načinskim) pitanje koje također traži odgovor na funkcionalnoj razini. Želimo li, dakle, čestice definirati kao posebnu vrstu riječi, moramo provjeriti njihovu samostalnost u sintaktičkoj strukturi. Kako se strukturna samostalnost riječi utvrđuje u elementarnom gramatičko-značenjskom odnosu članova rečeničnoga para (u sintagmatskom odnosu), a čestice i tu pokazuju svoju posebnost jer nisu i ne mogu biti samostalni članovi sintagme, one se moraju najprije definirati u odnosu na druge sintagmatski nesamostalne riječi.

Budući da se čestice, zajedno s veznicima i prijedlozima, po definiciji ubrajaju u sinsemantičke riječi i da je njihova sinsemantičnost uvjetovana prije svega njihovom sintaktičkom funkcijom, s jedne se strane postavlja pitanje sintagmatske nesamostalnosti čestica

¹ Ovaj je tekst prerađena i dopunjena verzija članka, koji je pod naslovom “O mogućnostima kategorizacije partikula u hrvatskom jezičnom standardu” objavljen u *Suvremenoj lingvistici* (1992: 251–262).

² Tim su se problemom pojedini slavisti, npr. Mirowicz, Vinogradov, Dokulil i Đurovič, bavili i puno ranije.

u odnosu na veznike i prijedloge, a s druge i pitanje stupnja sintaktičke (ne)samostalnosti pojedinih, kategorijski različitih vrsta čestica.

Među sinsemantičkim vrstama riječi prijedlozi svoju posebnost potvrđuju svojom rekcijom koja izražava njihovu gramatičku zavisnost. Sintagmatska nesamostalnost veznika i čestica drugačije je naravi. Čestice se od veznika načelno razlikuju po svojoj modalnoj funkciji koja je primarno sintaktička (modalnost pojedinih jezičnih sredstava, pa i čestica, nije ni moguće odrediti izolirano od sintaktičke strukture u kojoj vrše određenu funkciju). Nadalje, različite govorne situacije potvrđuju da su čestice sintaktički (ne i sintagmatski!) samostalne, a veznici to nisu (kad funkcioniraju sintaktički “samostalno” veznici samo vrše ulogu čestica). Štoviše, za razliku od veznika koji su sintagmatski tipično nesamostalne, gramatičke riječi, čestice mogu funkcionirati i kao jednočlane ili besubjektne rečenice.

Poseban je problem u tome što su pojedine vrste čestica i formalno i značenjski bliske priložima, koji su pak autosemantičke, leksičke riječi. Međutim, i leksički aspekt obrade čestica kao vrste modalnih sredstava (Rytel 1982) zahtijeva jasno određenje i potvrdu na sintaktičkom planu. Sintaktički samostalno mogu funkcionirati i čestice i prilozi, ali su sintagmatski samostalni samo prilozi. To potvrđuje i normativna praksa, kad čestice označava kao parentetske elemente u osnovnoj rečeničnoj strukturi. Tako će npr. u nekoj rečenici priložna oznaka, iskazana načinskim prilogom i sintagmatski vezana s predikatom (glagolom), imati u modalnom smislu drugačiju funkciju od homonimne čestice koja se parentetski, s druge sintaktičke razine, “uključuje” u osnovnu strukturu, dajući cijeloj rečenici određeno subjektivno modalno obilježje.

Npr. u rečenici *Ne brini se, taj vozač vozi sigurno* gramatički (sintaktički) je odnos u sintagmi koju čine predikat i priložna oznaka načina, odnosno glagol *vozi* i prilog *sigurno*, iskazan pridruživanjem, a semantički jasno označava sigurnost vožnje s određenim vozačem, odnosno sigurnu radnju određenoga agensa (subjekta). Semantički je odnos drugačiji u rečenici *Autobusa još nema, taj vozač sigurno kasni...* Iz činjenice da *vozač kasni* ne proizlazi vozačeva sigurnost u kašnjenju, nego vrlo čvrsta pretpostavka (sigurnost) onoga tko čeka, da će vozačevom “zaslugom” autobus kasniti (*Autobusa još nema. Siguran sam da taj vozač /opet/ kasni*). Budući da se ta sigurnost semantički može povezati samo sa subjektivnim mišljenjem, iskustvom ili uvjerenjem kazivača u određenoj objektivnoj situaciji, niti je subjekt *vozač* nositelj te sigurnosti niti ona uz predikat *kasni* iskazuje način vožnje. Dakle, sa strukturno-funkcionalnoga gledišta *sigurno* nije načinski prilog (priložna oznaka) i ne tvori sintagmu s glagolom (predikatom), nego je modalna riječ, čestica koja sintaktički dolazi s druge razine i ponaša se parentetski, a semantički proširuje kontekst.

Ovdje možda, zbog specifične komunikacijske, obavijesne ili kontekstualne uloge čestica, treba precizirati njihovo mjesto u odnosu između rečenice i iskaza. Razumije se da, pogotovo kad je riječ o modalnosti, valja razlikovati plan iskaza od rečeničnoga plana, ili drugim riječima – apstraktnu rečeničnu shemu (strukturu) valja razlikovati od konkretnoga sadržaja ugrađenoga u takvu shemu. Želimo li biti terminološki sasvim precizni, u obzir bismo morali uzeti i druge aspekte u analitičkoj prosudbi odnosa između rečenice i iskaza, odnosno i druge sastavnice³ osnovne jezično-obavijesne jedinice koju sintakse obično defi-

³ Bauer i Grepl (1970: 11) navode četiri sastavnice iskaza/rečenice: leksičku, gramatičku, modalnu i funkcionalno-obavijesnu.

niraju kao rečenicu, međutim, za našu je analizu dovoljno napomenuti da se pojmovi rečenice i iskaza u sintaktičkoj analizi ne rabe kao istoznačnice, ali se ni ne isključuju. Čestice se dakle preciznije mogu definirati kao modalno distinktivna jezična sredstva koja na razini iskaza signaliziraju određeni tip odnosa između kazivača, sadržaja iskaza i realnosti. U tom se odnosu najopćenitije određuje i sama modalnost kao “izrazito složen pojam koji u svojoj složenosti nije moguće definirati. Zato se mogu definirati samo pojedini njegovi aspekti” (Grepł 1979a: 34).⁴ U tom okviru treba gledati i naš pokušaj opisa i kategorizacije čestica.

Narav čestica proizlazi iz naravi jezika kojemu pripadaju, odnosno govora koji upravo one čine rafiniranijim, suptilnijim i do te mjere posebnim da je u nekom stranom jeziku vjerojatno najteže svladati upravo ta modalna sredstva (iste čestice i u srodnim jezicima nerijetko funkcioniraju različito). Iako ni ovdje ni drugdje nije moguće odgovoriti na sva pitanja, čestice se načelno mogu razvrstati s obzirom na provjerene formalne, funkcionalne i značenjske pokazatelje.

A) Čestice s morfološkoga gledišta:⁵

1. Imperativno-deziderativne čestice⁶ – neka, da, da bar, kad bi, kad bi bar, samo da...
2. Potvrдно-niječne čestice – da, ne, jest, ma kakvi...
3. Upitne čestice – li, da li, zar...
4. Vezničke čestice – da, i, i da, ni, niti, pa, ta, ma, ali, kad, kad bi, kako...
5. Zamjeničke čestice – što, to, ono...
6. Priložne čestice – baš, čak, štoviše, još, valjda, evo, eto, eno, pak, ipak, dakle, jednostavno, eventualno, zapravo, kratko, samo, međutim, onda, kao, navodno, tobože, vjerojatno, možda, začudo, takoreći, doslovce, očito, očigledno, naravno, jasno, uistinu, zbilja, itekako, sigurno, također, naprotiv, nikako, ni izdaleka, jedva, ponešto, manje-više, uglavnom, posve...
7. Glagolske čestice – mislim, čini mi se, pretpostavljam, vjerujem, nadam se, izgleda, slušaj(te), zamisli(te), vidi(te), daj(te), nemoj(te), ma nemoj(te), hajde, gle, kažete, shvaćate (li), razumijete...⁷

⁴ U širokom spektru prezentacije čestica postoje različita teorijska i normativna rješenja. Pojedini poljski autori razlikuju čestice na razini opće, rečenične modalnosti od tzv. modulanata kao posebne vrste riječi (Zwolski), dok drugi u kategoriju tzv. modalizatora svrstavaju sve vrste čestica (Grzegorzycykowa et al.). Različite teorijske pristupe prate i terminološke razlike. Tako se modalnost definira dvojako: a) kao objektivna (Hryčkova, Adamec), intencijska (Grepł), aletička (Lyons) ili modalnost u širem smislu (Šmilauer) i b) kao modalnost u užem smislu (Šmilauer) koja, ovisno o poziciji kazivača ili nekoga drugog modalizatora obuhvaća subjektivne načine iskazivanja sadržaja (Hryčkova, Adamec, Zolotova), a riječ je o dva tipa – o modalnosti vjerodostojnosti (sigurnosti) i voluntativnoj modalnosti (Bauer, Grepł), odnosno epistemičkoj i deontičkoj modalnosti (Lyons, Grzegorzycykowa, Rytel). Razlike u stajalištima uvjetovane su različitim teorijskim pristupima – od gramatičkoga do semantičkoga, iako se oni međusobno ne isključuju.

⁵ Navodimo samo one čestice koje su modalno distinktivne za svaku pojedinu grupaciju. O modalnim pokazateljima osnovne, intencijske modalnosti bit će riječi na sintaktičkom planu.

⁶ Zahtjevne se čestice preciznije mogu razvrstati u zapovjedne (imperativne) i željne (deziderativne).

⁷ Iako ovi oblici funkcioniraju kao umetnute rečenice, zbog formalne dosljednosti nazvali smo ih glagolskim partikulama.

8. Frazeološke čestice – bilo kako bilo, u svakom slučaju, ako Bog da (akobogda), hvala Bogu (hvalabogu), bez sumnje, bez dvojbe, dabogda, Bože sačuvaj (božesačuvaj), ni u kom slučaju, ni za živu glavu, nedajbože...

U ovoj se klasifikaciji mogu odijeliti dvije načelno različite vrste čestica. Jednoj bi pripadale prve tri skupine koje funkcioniraju kao modalno distinktivna sredstva na razini osnovne, intencijske modalnosti i stoga bismo ih, po uzoru na prijedloge i veznike mogli nazvati "pravim" česticama. Većinu "pravih" čestica, a posebno imperativno-deziderativne, zbog njihove pozicije u rečenici sintakse definiraju kao uvodne ili introduktivne.⁸ Drugoj bi vrsti pripadale "neprave" čestice koje se formalno mogu definirati u okviru drugih morfoloških kategorija, kako sinsemantičkih (veznici), tako i autosemantičkih (prilozi, zamjenice, glagoli i dr.).

Ponuđena podjela otvara niz novih pitanja, npr. pitanje modalne konstitutivnosti upitnih čestica (li, da li, zar) pomoću kojih se u hrvatskom, češće nego npr. u zapadnoslavenskim jezicima, oblikuju tzv. totalna pitanja.

B) Čestice sa sintaktičkoga gledišta:

1. Osnovna, intencijska modalnost

Uz osnovna, sintaktički konstitutivna modalna sredstva (glagolske načine i vrste završnih intonacija), čestice se pojavljuju kao konstitutivni elementi određenih

- zapovjednih iskaza: Neka mu se javi. Da si mu se odmah javio!
- željnih iskaza: Da mu se bar javi. Kad bi mu se bar javio. Samo da mu se javi!
- upitnih iskaza (totalnih): Smeta li vam buka? Zar vam ne smeta buka?⁹

2. Voluntativna modalnost

Budući da se voluntativni iskazi (tj. iskazi sa značenjem nužnosti, mogućnosti i namjere, odnosno dopustivosti i obvezatnosti) oblikuju pomoću modalnih glagola i modalnih predikativa, čestice u njima funkcioniraju fakultativno, kao i na razini osnovne (intencijske) modalnosti. Voluntativni se iskazi oblikuju kao izjavne, upitne i željne rečenice, npr.

- On je to možda/ valjda/ vjerojatno/ sigurno/ svakako... morao učiniti.
- To je možda/ valjda/ vjerojatno/ sigurno/ svakako... bilo potrebno učiniti.
- Je li on to možda... morao učiniti?
- Je li to možda... bilo potrebno učiniti?
- Možda će to (ipak) htjeti učiniti!

⁸ Usp. *Slovník slovanské lingvistické terminologie* (1977–1979).

⁹ Totalna pitanja tipa *Smeta vam buka?* obilježava uzlazna intonacija (za razliku od izjavnih, kojima je intonacija silazna), eventualno i red riječi. U hrvatskome se takva pitanja češće oblikuju pomoću upitnih čestica.

3. Modalnost vjerodostojnosti (sigurnosti)

Iskazujući različite stupnjeve i nijanse sigurnosti, uvjerenosti kazivača ili nekoga drugog modalizatora u vjerodostojnost iskazanog, čestice su prije svega i u najvećem broju sredstva za iskazivanje modalnosti vjerodostojnosti (sigurnosti). Uglavnom su to priložne čestice, odnosno leksička modalna sredstva (usp. Rytel 1982) pomoću kojih se (u kombinaciji s drugim modalnim sredstvima) oblikuju izjavni i upitni iskazi. Pri tome su čestice samostalan signalizator subjektivnosti:

Izjavne rečenice:

- jednostavne s indikativom ili kondicionalom, npr. To će valjda/ možda/ sigurno... naučiti. To bi valjda/ možda/ sigurno... naučili.
- jednostavne s modalnim glagolom, npr. To valjda/ možda/ sigurno... mogu naučiti. To bi valjda/ možda/ sigurno... mogli naučiti.
- složene subjektne s modalnim predikativom, npr. Valjda/ možda/ sigurno... je moguće da to nauče.
- složene objektne, npr. Valjda/ možda/ sigurno... misliš da će to naučiti.
- složene i jednostavne s futurom glagola biti, npr. Bit će (valjda) da to mogu naučiti.

Upitne rečenice:

- pitanja s upitnom česticom *li*, npr. Tko li je to učinio?
- pitanja s vezničkim česticama, npr. Pa tko je to učinio? Ali tko bi to učinio? Tko da to učini?
- pitanja s modalnim glagolima, upitnim i vezničkim česticama, npr. Tko li je to mogao učiniti? Pa tko bi to mogao učiniti?

Čestice koje obilježavaju iskaze sigurnosti, nedoumice, nevjerice, čuđenja, iznenađenja ili nesigurnosti kazivača u vjerodostojnost onoga o čemu govori (sadržaja iskaza) mogu se dalje razvrstavati u okviru svake od navedenih skupina.

Sintaktička pozicija ovih čestica uvjetovana je semantičkim faktorima koji ih čine i sintaktički samostalnijima od ostalih čestica. Problem objektivnoga utvrđivanja subjektivnih činjenica, pa tako i funkcije čestica kao modalnoga segmenta iskaza, ne može se razriješiti bez primjene semantičkih kriterija.

C) Čestice sa semantičkoga gledišta

Semantičko se određenje čestica ne bi smjelo izvoditi iz njihove sekundarne funkcije emocionalnoga obilježavanja iskaza, jer se time problem prenosi na kategorijski drugačiju razinu. Naime, čestice kao i sva druga jezična sredstva mogu poslužiti za emocionalnu aktualizaciju¹⁰ iskaza, ali je njihova primarna funkcija modalna. Ovdje dakle nije riječ o česticama kao indikatorima emocionalnosti iskaza, nego o semantičkom aspektu njihove

¹⁰ Riječ je o transformaciji emocionalno neutralnih jezičnih sredstava u emocionalno obilježena, pri čemu se modalnost smatra jednim od indikatora takve transformacije (Bauer i Grepl 1970: 204–221).

primarne, modalne funkcije u iskazima mišljenja, dojma, volje ili želje. Bez obzira na to je li u središtu analize iskaz ili kazivač, funkcija čestica semantički se utvrđuje u odnosu na realnost. Na toj se osnovi čestice općenito mogu kategorizirati trojako.¹¹

1. Apelativne ili kontaktne čestice

Kazivač se ovakvim česticama služi pri slobodnom obraćanju sugovorniku, odnosno pri iskazivanju svoga odnosa prema zbilji. Distinktivno obilježje apela imaju:

- pitanje: Zar ga baš nimalo ne voliš? Jesi li to već pročitao?
- zahtjev, zapovijed: Neka mi se javi sutra. Da se nisi usudio zakasniti!
- želja: Kad bi mi se bar javio. Da se bar javi. Samo da se javi!
- poticaj: Hajde počni čitati. Daj se urazumi.
- uvjerenje: To se zbilja/ uistinu/ svakako/ nesumnjivo... isplatilo vidjeti.
- potvrđivanje: To se eto/ dakle/ naravno/ očito... isplatilo vidjeti.
- protivljenje: Ali to ti nikako/ ni u kom slučaju... ne preporučujem.
- prijetnja: To bi te nedajbože moglo skupo koštati. To bi te itekako moglo koštati!
- prigovor: A da malo stišate radio? Samo se ti igraj s vatrom!

Apelativne čestice mogu označiti i neslaganje, sumnju, nadu, očekivanje, pretpostavku i druge sadržaje, kao i različite stupnjeve i nijanse navedenih značenja.

2. Evaluacijske čestice

Kazivač se ovim česticama služi pri slobodnoj ocjeni i procjeni određenih činjenica, pojava, pretpostavki. Njegov odnos prema sadržaju iskazuje se pomoću čestica koje obilježavaju značenja u rasponu od prihvaćanja do odbijanja tih činjenica ili pojava. Načelno se može govoriti o nekoliko tipova takve evaluacije:

a) evaluacija s gledišta modalnosti vjerodostojnosti:

- sigurnost: Da, to će nesumnjivo/ uistinu/ sigurno... biti korisno. Dobro, slažem se s vama. Ne, to zbilja/ ni u kom slučaju/ nikako ne dolazi u obzir.
- djelomična sigurnost: Posao je gotovo/ prilično/ uglavnom... pri kraju.
- nesigurnost: Možda/ valjda je to bila slučajnost. To bi možda/ mislim/ izgleda... trebalo ponoviti. Ne bih se baš/ sasvim/ možda... s time složio.
- vjerojatnost: Vjerojatno/ valjda/ po svoj prilici... nas nije vidio.

b) evaluacija s gledišta voluntativne modalnosti:

Pojačavajući značenja nužnosti i obvezatnosti, mogućnosti, dopustivosti i namjere (nakane) čestice su ovdje fakultativna modalna sredstva, npr.

- Sutra se svakako/ neizostavno/ obvezatno/ nužno... moramo vidjeti.

¹¹ Unutar triju osnovnih kategorija čestice smo svrstali prema kriterijima kojima operira većina sintaksa slavenskih jezika; usp. *Mluvnice...* (1986: 230), *Грамматика...* (1970: 313), *Encyklopedia...* (1978: 240), Barić et al. (1995: 282), Silić i Pranjković (2005: 253) i dr.

c) evaluacija usporedbom – komparativne čestice:

– Učinio je to doslovce/ takoreći preko noći.

d) evaluacija tumačenjem – rektifikacijske, anaforičke čestice:

– Ti si dakle/ jednostavno/ eventualno/ zapravo/ ukratko... mogao odgoditi taj ispit.

e) evaluacija ispunjenja ili neispunjenja neke pretpostavke – presumpcijske čestice:

– Ti si naravno/ jasno/ istina/ očigledno/ čak/ štoviše... morao odgoditi taj ispit.

f) evaluacija mjere – kvantifikacijske čestice:

– S tim smo se jedva/ tek ponešto/ donekle/ manje-više/ uglavnom/ posve... mogli složiti.

– S tim se nikako/ uopće/ ni izdaleka/ ni u kom slučaju/ ni za živu glavu... nismo mogli složiti.

g) naglašavanje – čestice intenzifikacije:

Naglašavanje značenja i važnosti sadržaja ili dijela sadržaja iskaza, koje je često i emocionalno obilježeno, postiže se pomoću čestica intenzifikacije (ili pojačajnih čestica – v. Silić i Pranjković 2005: 254) – vezničkih, priložnih i drugih, npr.:

– Pa već sam to rekao. I on se uopće nije ljutio. Da čovjek ne povjeruje svojim ušima.

– Bar se nije morao mučiti. To mu se čak sviđalo. Samo neka se strpi. To je još podnošljivo.

Ovdje smo naveli samo osnovne, uglavnom poznate semantičke kategorije u okviru kojih čestice mogu obilježiti kazivačev (modalizatorov) odnos prema realnosti. Aktualizirani, emocionalno obilježeni iskazi (iznenađenje, čuđenje, žaljenje, zadovoljstvo, razočaranje, bojazan, rezignacija, ravnodušnost itd.) također se oblikuju pomoću navedenih čestica, ali imaju i posebna emocionalna obilježja, ponajprije promijenjenu intonaciju, eventualno i red riječi, a često uključuju i izabrani leksik.¹²

3. Strukturalne čestice

Ove su čestice sintaktički bliske veznicima (u funkciji su hijerarhizacije teksta, tj. povezivanja elemenata i dijelova teksta) i u novijim se sintaksama obično nazivaju konektorima (usp. Silić – Pranjković 2005: 361–363). Budući da funkcioniraju kao jedno od sredstava koherencije komunikacijskih tvorevina i obilježavaju semantičke relacije na komunikacijskom planu, o njima se može govoriti s komunikacijsko-pragmatičkoga aspekta (usp. Nikolajeva 1985). Međutim, i takva se obrada čestica gradi na jasno definiranim strukturno-funk-

¹² Ako jednostavnu izjavnu rečenicu *Ivan će studirati filozofiju* preoblikujemo u uskličnu, poslužiti ćemo se i česticama koje označavaju: iznenađenje – *I Ivan će studirati filozofiju!*, čuđenje – *Zar će Ivan zbilja studirati filozofiju?!*, žaljenje – *Ivan će nažalost studirati filozofiju!*, zadovoljstvo – *Ivan će hvalabogu studirati filozofiju!*, razočaranje – *A Ivan će ipak studirati filozofiju!*, bojazan – *Zar će Ivan ipak studirati filozofiju!*, rezignaciju – *Pa Ivan će očito studirati filozofiju!* i ravnodušnost – *Ivan će ionako studirati filozofiju!*

cionalnim osnovama, bez kojih je teško izbjeći zamjenu kriterija (gramatičkih, leksičkih, logičkih) i semantički uvjetovanog miješanja pojedinih kategorija.

Zaključak

Umjesto zaključka ponovimo da se čestice kao posebna (deseta) vrsta riječi ne mogu definirati izvan sintakse. Ako je modalnost po definiciji sintaktičko-semantička kategorija, a čestice su modalne riječi, pitanje njihove distinktivnosti problematičnije je sa sintaktičkoga, nego sa semantičkoga gledišta (to je vjerojatno razlog što ih mnoge sintakse detaljnije opisuju semantički). Problem ne predstavljaju malobrojne čestice koje se ne mogu identificirati s drugim vrstama riječi (upitne, potvrdno-niječne i dio imperativno-deziderativnih), kao ni čestice koje se doduše mogu identificirati s veznicima i vezničkim riječima, ali je očito da su iskazi s takvim česticama rečenice (nezavisne ili zavisne) koje pripadaju složenim rečeničnim strukturama. Najupitnija je distinktivnost najbrojnijih, priložnih čestica, a glagolske i frazeološke mogu im se značenjski pridružiti.

S obzirom na modalnost kao opće obilježje čestica, na pitanje njihove distinktivnosti unutar jezičnoga sustava možda je najjednostavnije potražiti odgovor u njihovoj nesintagmatskoj, odnosno u činjenici da u većini funkcioniraju kao „umetnute“ riječi (poput umetnutih rečenica), odnosno kao svojevrstne parenteze. Većina priložnih čestica, pogotovo onih koje su sinonimi načinskih priloga, mogu se supstituirati umetnutim rečenicama, odnosno mogu se oblikovati složenije, ovisno o situaciji i osnovnoj intenciji kazivača – modalizatora. Primjerice, čestica *vjerojatno* u rečenici *Sutra će vjerojatno biti lijepo vrijeme* može se zamijeniti oblicima *vjerujem, nadam se, čini mi se, (kako) izgleda*, koji jesu umetnute rečenice, čime je jasno određen njihov sintaktički i semantički odnos prema rečenici u koju se umeću. Parentetska pozicija čestica u rečenici i s njom povezana njihova nesintagmatskost (nemogućnost da se sintagmatski povežu s drugim dijelovima rečenice) dovoljno su čvrsti pokazatelji njihove sintaktičke (u širem smislu gramatičke) posebnosti. Međutim, upravo ta obilježja čestica s druge strane otvaraju pitanje njihove opće sinsemantičnosti, koja je očito definirana na osnovi tradicionalno utvrđenih distinktivnih obilježja malobrojnijih, uvodnih ili introduktivnih čestica (imperativno-deziderativnih, upitnih i potvrdno-niječnih) kao neupitno posebne vrste riječi.